

Gonbad Kavous University
Journal of Plant
Ecosystem Conservation
Volume 13, Issue 27
<http://pec.gonbad.ac.ir>

Determining the strategic location of the winter rangelands of Golestan province and providing solutions

Elina Ebrahimi¹, Mojgansadat Azimi*², Hossein Barani², Abolfazl Sharifian³

¹Phd Student, Rangeland Management Department, Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources

²Associate Professor, Rangeland Management Department, Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources, Email address: azimi@gau.ac.ir

³Phd Graduate, Rangeland Management Department, Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources

Received: 2025/05/9; Accepted: 2025/06/10

Abstract

Rangelands have become unstable and degraded in many parts of the world due to improper exploitation. Therefore, providing effective strategies and approaches for the management and sustainability of rangelands seems essential. Using SWOT analysis, this study examines strategies for sustainable development of rangelands in Gonbad Kavous, Aqqala, and Gomishan countries in Golestan Province. According to the practical objectives of the study, survey and documentary methods were used to collect the data. The statistical population of the present study included various actors, including experts, managers, rangers, and faculty members from the Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources and Gonbad Kavous University. After designing the questionnaire, with questions in the form of a Likert scale, the researchers used the SWOT model to analyze the data in order to determine the most important strengths, weaknesses, threats, and opportunities, as well as strategies for sustainable development of rangelands and the strategic position of the winter rangelands of Golestan province. According to the findings, "less land use change compared to summer rangeland" with a weight coefficient of 0.069 is the most important strength from the perspective of rangers, experts, and faculty members, followed by better livestock distribution due to the uniform topography and large area of winter rangeland. The most important weakness of the rangelands is "the common exploitation of rural rangeland," with a weight coefficient of 0.052, followed by the low morale of the operators in carrying out development projects, and the existence of numerous roads. According to the findings, "allocating government funds to implement regional plans and projects and develop rangeland" is the most important opportunity for the sustainable development of the aforementioned rangeland. The most important threat in this regard is "the dust in the winter rangeland of northern Golestan province". The total final scores of internal and external factors indicate that the rangeland under study are within the scope of the organization's opportunity and strength axes. Thus, the sustainable development strategy for them was determined as an offensive strategy (SO) based on SWOT analysis. According to the findings of this research, the approval of the Inchebron Free Zone, allocating government funds to implement rangeland development plans and projects in the region, paying attention to the ecotourism value of rangeland, developing quantitative and qualitative integrated rangeland management plans, and optimizing and establishing pharmaceutical industries to develop sustainable exploitation of rangeland medicinal plants were introduced as suggested strategies for better management of the rural pastures of the study area.

Keywords: Rangeland exploitation, Strategy, Management, SWOT, Livestock farmers

---

*Corresponding author: azimi@gau.ac.ir

دانشگاه گنبد کاووس

نشریه "حفاظت زیست بوم گیاهان"

دوره سیزدهم، شماره بیست و هفتم

<http://pec.gonbad.ac.ir>

علمی - پژوهشی

تعیین موقعیت راهبردی مراتع قشلاقی استان گلستان و ارائه راهکارها

الینا ابراهیمی^۱، مژگان سادات عظیمی^۲، حسین بارانی^۳، ابوالفضل شریفیان بهرمان^۴

^۱ دانشجوی دکتری علوم و مهندسی مرتع، گروه مدیریت مرتع، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

^۲ دانشیار گروه مدیریت مرتع، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

^۳ دانش‌آموخته دکتری، گروه مدیریت مرتع، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۱۹؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۲۰

چکیده

مراتع به دلیل بهره برداری نامناسب در بسیاری از مناطق جهان به سوی ناپایداری و تخریب رفته‌اند. بنابراین ارائه راهبردها و روش‌های مؤثر در مدیریت و پایداری مراتع ضروری به نظر می‌رسد. در این تحقیق، با استفاده از تحلیل SWOT، راهبردهای توسعه پایدار مراتع در شهرستان‌های گنبد کاووس، آق‌قلا و گمیشان در استان گلستان مورد بررسی قرار گرفت و با توجه به اهداف کاربردی مطالعه، از روش پیمایشی و اسنادی به منظور جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات استفاده شد. جامعه آماری تحقیق حاضر شامل کنشگران مختلف از جمله کارشناسان و مدیران، مرتع‌داران و اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان و دانشگاه گنبد کاووس بودند. پس از طراحی سؤالات پرسشنامه در قالب طیف لیکرت، به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها و تعیین مهم‌ترین نقاط قوت، ضعف، تهدید و فرصت، همچنین راهبردهای توسعه پایدار مراتع و تعیین موقعیت راهبردی مراتع قشلاقی استان گلستان از مدل SWOT استفاده شد. مطابق یافته‌ها، "تغییر کاربری کمتر در قیاس با مراتع بیلاقی" با ضریب وزنی ۰/۰۶۹ مهم‌ترین نقطه قوت از دیدگاه مرتع‌داران، کارشناسان و اعضای هیئت علمی می‌باشد و به ترتیب پس از آن، پراکنش بهتر دام به دلیل توپوگرافی یکسان و وسعت مراتع قشلاقی بودند. اما مهم‌ترین نقطه ضعف مراتع، "بهره‌برداری مشاع از مراتع قشلاقی"، با ضریب وزنی ۰/۰۵۲ است و پس از آن به ترتیب پایین بودن روحیه انجام طرح‌های توسعه‌ای در مراتع توسط بهره‌برداران و وجود راه‌های متعدد در این مراتع بودند. طبق یافته‌ها، "تخصیص اعتبارات دولت به جهت اجرای طرح‌ها و پروژه‌های منطقه و توسعه مراتع"، مهم‌ترین فرصت توسعه پایدار مراتع مذکور است. مهم‌ترین تهدید در این زمینه "گرد و غبار در مراتع قشلاقی شمال استان گلستان" می‌باشد. مجموع امتیازهای نهایی عوامل درونی و خارجی که نشان از قرارگیری مراتع مورد مطالعه در محدوده محورهای فرصت و قوت سازمان است. بدین ترتیب راهبرد توسعه پایدار مراتع منطقه مورد مطالعه بر اساس تحلیل SWOT، راهبرد تهاجمی (SO) تعیین شد. باتوجه به یافته‌های این مطالعه و عوامل انتخاب شده توسط کنشگران مختلف، تصویب منطقه آزاد اینچ‌په‌برون، اختصاص اعتبارات دولتی جهت اجرای طرح‌ها و پروژه‌های توسعه مراتع در منطقه، توجه به ارزش اکوتوریسمی مراتع، توسعه کمی و کیفی طرح‌های مرتعداری تلفیقی و بهینه‌سازی و ایجاد صنایع دارویی جهت توسعه بهره‌برداری پایدار گیاهان دارویی مراتع بعنوان راهبردهای پیشنهادی برای مدیریت بهتر مراتع قشلاقی منطقه مورد مطالعه معرفی گردید.

کلیدواژه: بهره‌برداری مراتع، راهبرد، مدیریت، SWOT، دامداران

مقدمه

(۱۴۰۳). ارزش مراتع کشور تنها در تولید علوفه آنها نیست. مراتع در مناطق روستایی نقش زیربنایی در اقتصاد آن دارد و زمینه‌ساز حرکت به سمت اهداف توسعه پایدار است. همچنین اهمیت و کارکردهای زیاد زیست محیطی و اقتصادی دارد. از این رو، پرداختن به مسائل مدیریت مراتع از اهمیت ویژه برخوردار می‌باشد (فیاض، ۱۳۹۹). بیش از

وسعت مراتع کشور حدود ۸۴/۶ میلیون هکتار بوده که حدود ۵۲ درصد مساحت کشور را شامل می‌شود. از مجموع مراتع کشور حدود ۸/۵ درصد را مراتع متراکم، ۲۵/۳ درصد مراتع نیمه متراکم و ۶۶/۲ درصد را مراتع کم تراکم تشکیل می‌دهند (سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور،

* نویسنده مسئول: azimi@gau.ac.ir

شرایط موجود می تواند رویکردی مناسب برای بهبود مراتع تلقی شود. علاوه بر اهمیت تصمیم‌گیری مبتنی بر دانش بومی، توجه دولت به مشارکت و تصمیم‌گیری‌های جامعه نیز حائز اهمیت است. (قلی پور و همکاران، ۱۳۸۷)

استفاده از دانش بوم شناختی سنتی جوامع محلی و بومی جهان در طبقه بندی پوشش گیاهی، زیستگاه ها و سایر اجزای زیست بوم‌های مرتعی می تواند در راستای مدیریت منابع طبیعی مورد استفاده قرار گیرد. با توجه به وجود قوم بزرگ ترکمن در منطقه شمال کشور و مراتع قشلاقی استان گلستان با پیشینه سکونت و بهره برداری بلند مدت و از آنجائی که این دامداران بومی در مراتع قشلاقی استان گلستان ارتباط نزدیکی با مرتع و طبیعت اطراف خود دارند استفاده از دانش آنها و راهبردهایشان برای چرای زمستانی اهمیت دارد (یوسفوند و همکاران، ۱۴۰۲)

بهره برداران از مراتع قشلاقی استان گلستان به دلیل اقتصاد ضعیف و وابستگی زیادی که به مراتع دارند، مورد تأثیر مستقیم تغییرات اقلیمی و تغییر کاربری از اراضی و وجود مالکیت مشاع در بهره برداری از مراتع قرار می گیرند (Azimi et al., 2020) و این تغییرات و عوامل سبب شده تا بهره‌برداران مرتعی در معرض خطر آسیب پذیری حاصل از فشارهای وارده قرار گیرند. در نتیجه؛ این فشارها محیط-های انسانی و طبیعی منطقه مورد مطالعه را تحت تأثیر قرار داده و ضمن کاهش تولید علوفه در مراتع و تنش خشکی، بر وضعیت اقتصادی و معیشتی بهره برداران اثر مضاعف داشته است و باعث افزایش رقابت بهره برداران در استفاده از مراتع مرتعی موجود شده است (Azimi et al., 2020). یکی از روش های برنامه ریزی استفاده از مدل تحلیل عوامل داخلی و خارجی موثر بر سازمان است که تحت عنوان مدل SWOT شناخته می‌شود. آنالیز SWOT ابزاری است که عموماً برای شناسایی و بررسی همزمان عوامل درونی و بیرونی موثر بر محیط سازمان به منظور کسب رویکرد سیستماتیک مناسب و پشتیبانی از یک تصمیم‌گیری مناسب مورد استفاده قرار می‌گیرد. این روش با کمی نمودن عوامل داخلی و خارجی راهکارهای مناسب را ارائه می دهد. با شناسایی عوامل درونی و برونئی تصویری کلی از عوامل موثر در بهره‌برداری از مرتع به دست می‌آید و تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی اصولی جهت بهبود مدیریت مراتع اقدام خواهد شد. SWOT از حروف اول چهار کلمه انگلیسی با معادل فارسی قوت (S)، ضعف (W)، فرصت (O) و تهدید (T)

۶۲ درصد از وسعت استان گلستان را منابع طبیعی و ۴۲ درصد از مساحت آن را مراتع تشکیل داده است. تعداد ۲۱۹ عرصه قشلاقی در سطح استان وجود دارد. وجود مراتع قشلاقی، دارای ظرفیت‌ها و مزایای بسیار مناسبی است که تأمین معیشت افراد بومی و همچنین مدیریت بحران و سیل از جمله مهم‌ترین آنها است (اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان گلستان، ۱۴۰۳)

با توجه به اهمیت نقش مراتع و بهره برداری از آن و نظر به اینکه سیستم های اجتماعی - اقتصادی و اکولوژیکی مراتع در حال تغییر هستند، بنابراین برنامه ریزی جهت بررسی وضعیت حال و تصمیم گیری برای شرایط موجود حائز اهمیت است (کریمی و دهکردی، ۱۳۹۴). بهره برداری پایدار از مراتع مورد توجه بسیاری از کشورها و بخصوص کشورهای توسعه یافته قرار گرفته و همین امر موجب شده که طی دهه های اخیر الگوهای مختلفی برای بهره برداری پایدار از منابع طبیعی از سوی مجامع علمی این کشورها مطرح شود (Tengö et al., 2021). مراتع از جمله سیستم هایی است که برای پایداری و استمرار نیازمند مدیریت برنامه‌ریزی شده و اصولی هستند که این برنامه‌ریزی مربوط به منابع موجود در مراتع (آب، خاک و گیاه) بوده است که جمع‌آوری اطلاعات از وضعیت موجود با شناسایی عوامل تاثیرگذار بر آنها امکان پذیر خواهد بود و از این طریق نسبت به برنامه‌ریزی و تصمیم گیری جهت بهبود مدیریت مراتع اقدام خواهد گردید (ملک محمدی و همکاران، ۱۴۰۰).

امروزه محدودیت منابع، رشد جمعیت، نیازها و خواسته های فزاینده انسانی و رقابت شدید در عرصه اقتصاد جهانی، کشورها به ویژه کشورهای در حال توسعه را وادار کرده است تا برای بقا و توسعه اقتصادی، برنامه‌ریزی راهبردی برای مدیریت مراتع بیندیشند. از سوی دیگر موضوعات مرتبط با توسعه پایدار به مرور زمان به موضوعی کلیدی در راهبردهای توسعه در سطح ملی و نهادهای اقتصادی تبدیل شده و از زوایای مختلف مورد بحث قرار گرفته و به عنوان یک عامل راهبردی می تواند مدیریت مرتع را باز مهندسی کند (حجاریان، ۱۴۰۱) همچنین برای بررسی عوامل مرتبط با بهره‌برداری از مراتع می توان از تجربه و دانش بومی دامداران استفاده کرد (Shahraki & Mahdavi., 2020) و با استفاده از این منابع و دانش ها به رویکرد جدید در راستای توسعه پایدار مراتع دست یافت. در واقع توجه به دانش و تجربه افراد برای اتخاذ بهترین تصمیم با توجه به

برنامه‌ریزی برای مدیریت مناسب نیاز به شناخت مسائل، مشکلات، قوت و فرصت بهره‌برداری از مراتع با ترکیب دانش سنتی دامداران و نظرات کارشناسان می‌باشد. این تحقیق در نظر دارد با شناسایی عوامل تحلیل SWOT و ارزیابی چالش‌های فعلی براساس ترکیب دانش بومی و تحلیل کارشناسان و اساتید دانشگاه‌های استان گلستان تصویرری از وضعیت و موقعیت بهره‌برداری از مراتع قشلاقی استان گلستان ارائه دهد و از طریق راهبردها و برنامه‌ریزی‌های اصولی جهت بهبود وضعیت مراتع محدوده مورد مطالعه اقدام گردد.

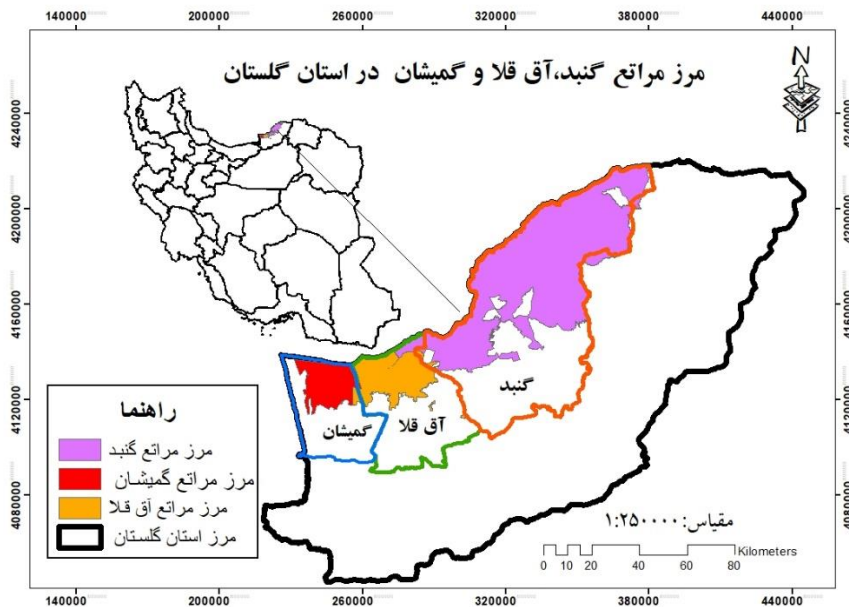
مواد و روش‌ها

منطقه مورد مطالعه

منطقه مورد مطالعه در قسمت شرقی دریای خزر و بخش شمالی استان گلستان شامل شهرستان‌های گنبد، آق‌قلا و گمیشان واقع شده است و از جانب شمالی دارای مرز مشترک با کشور ترکمنستان و از غرب به دریای خزر ختم می‌شود. موقعیت مکانی مراتع شهرستان‌های مورد مطالعه در شکل ۱ نشان داده شده است.

تشکیل شده است. این مدل بعنوان ابزاری کارآمد برای شناسایی عوامل درونی (نقاط قوت و ضعف) و عوامل تاثیرگذار بیرونی (نقاط فرصت و تهدید) و شناسایی مسائل راهبردی و ارائه راهبردهای مناسب استفاده می‌شود. (شریفیان‌بهرمان و همکاران، ۱۳۹۷)

در دنیایی که رقابت، تغییر و چالش‌های مداوم از بارزترین ویژگی‌های آن است تنها سازمان‌هایی قادر به حفظ بقا و ادامه حیات هستند که در این شرایط پیچیده و ناپایدار به نحوی کارا و موثر به تخصیص منابع و امکانات محدود خود بپردازند و به‌طریقی برنامه‌ریزی‌شده و منسجم به شناسایی موانع ناکارایی و انجام اقداماتی مبتنی بر رویکردهای علمی جهت رفع این موانع بپردازند. لذا ارزیابی عملکرد و شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید در این مهم نقش به‌سزایی ایفا می‌کند که به طور جامع از طریق آنالیز SWOT قابل بررسی است. از آنجائی که هر الگو و هر مدل متناسب با شرایط و ویژگی‌های جامعه خود ساخته می‌شود؛ آن الگو خاص همان منطقه است. بنابراین نمی‌توان از الگوی دیگر مناطق، برای منطقه دیگر استفاده کرد لذا از آنجایی که تا به‌حال در مراتع قشلاقی استان گلستان الگویی برای بهره‌برداری پایدار از این مراتع ارائه نشده است لذا هرگونه

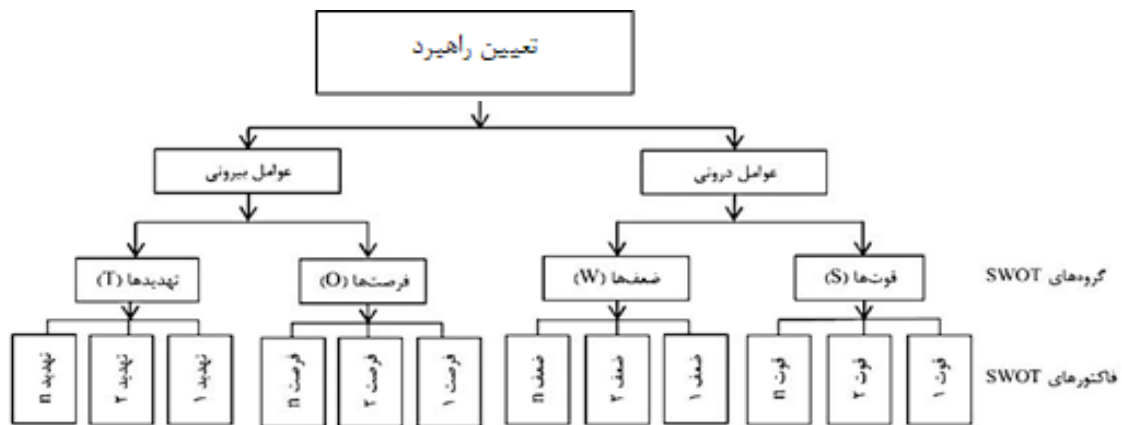

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی مراتع شهرستان‌های آق‌قلا، گنبد (حوزه اینچه برون) و گمیشان استان گلستان

دامداری کردند در نهایت ۲۴۰ نفر مرتعدار، تعداد ۱۰ نفر اعضای هیات علمی دانشگاه، ۲۰ نفر مدیر و کارشناسان اداره کل منابع طبیعی استان گلستان بصورت تصادفی در انجام این پژوهش همکاری و مشارکت داشتند. تکمیل پرسشنامه در طی یک فصل چرا با همکاری کارشناسان مدیریت چرای مراتع قشلاقی شهرستان‌های گنبد، آق قلا و گمیشان صورت پذیرفت. روش مورد استفاده در این تحقیق SWOT بود که در آن به بررسی عوامل درونی و بیرونی موثر بر موضوع پرداخته می‌شود و در نهایت با توجه به سیاست‌های مدیریت مراتع همچنین راهبردهای سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور بین راهبردهای حاصل از نتایج این تحقیق و راهبردهای سازمان مربوطه بر اساس برنامه هفتم توسعه، مقایسه انجام گرفت. ساختار روش SWOT در شکل ۲ نشان داده شده است.

روش تحقیق

این پژوهش بر اساس هدف انجام تحقیق، کاربردی و از نظر ماهیت، توصیفی-تحلیلی بود و با استفاده از روش پیمایشی و اسنادی، به جمع‌آوری داده‌ها پرداخته شد. در این تحقیق از روش مطالعات کتابخانه‌ای، بررسی متون و محتوای مطالب و نیز روش‌های میدانی نظیر مشاهده، مصاحبه و پرسشنامه استفاده گردید. جامعه آماری این پژوهش شامل مدیران و کارشناسان اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان (متخصص و آشنا با موضوع مورد بررسی)، مرتعداران مراتع منطقه مورد مطالعه و اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان همچنین دانشگاه گنبد کاووس بود. با توجه به اینکه تعداد ۶۸۶ بهره بردار دارای پروانه چرا و ممیزی مرتع در ۲۷ سامان عرفی می‌باشند و از این تعداد، افراد زیادی فوت نموده اند و یا ترک

شکل ۲- نمودار جریانی تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید (SWOT)

پنج‌تایی طیف لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم) تنظیم شد. پس از اولویت‌بندی عوامل از طریق وزن‌های اختصاص‌داده شده توسط کنشگران، بدلیل زیاد بودن تعداد عامل‌ها، ۱۶ عامل در بخش قوت‌ها و ضعف‌ها و ۱۶ عامل در بخش فرصت‌ها و تهدیدها انتخاب گردید.

نتایج

اولویت‌بندی قوت‌ها توسط کنشگران

۳۷ عامل در معیار قوت توسط مرتعداران شناسایی و اولویت‌بندی شد. نتایج اولویت‌بندی در شهرستان گنبد نشان داد عامل وجود گونه‌های بومی و سازگار با شرایط محلی و کیفیت بالای فرآورده‌های دامی از دیدگاه این

برای تعیین عوامل موثر بر بهره برداری از مراتع از دیدگاه جامعه محلی یعنی مرتعداران شهرستان‌های مورد مطالعه استفاده شد. برای این منظور به ترتیب با ۱۲، ۱۲ و ۱۰ مرتعدار از شهرستان‌های گنبد کاووس، آق قلا و گمیشان مصاحبه نیمه‌ساختار یافته صورت گرفت. در مصاحبه سوال اصلی این بود: مهمترین نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید بهره‌برداری از مرتع خود را چه عواملی می‌دانید؟ به مرتعدار اجازه داده شد تا پیرامون موضوع دانش خود را به اشتراک بگذارد. مصاحبه‌ها بین ۳۰ تا ۴۰ دقیقه طول کشید. محتوای مصاحبه‌ها پس از مکتوب‌سازی جزئی، با استفاده از روش کدبندی و تحلیل محتوا تجزیه شد. سپس عوامل مستخرج در قالب پرسشنامه محقق ساخته با گزینه‌های

شرکت‌های خصوصی در راستای سرمایه‌گذاری در منطقه دارای بیشترین وزن در بهره‌برداری از مراتع سه شهرستان بودند. (جدول شماره ۳).

اولویت‌بندی تهدیدها توسط کنشگران

۲۰ عامل در معیار تهدید توسط مرتعداران شناسایی و اولویت‌بندی شد. نتایج اولویت‌بندی در شهرستان گنبد و آق‌قلا نشان داد عامل سیاست‌های دولت بر محور ممیزی مراتع، صدور پروانه چرا، تهیه طرح و کنترل دام در مرتع از دیدگاه بهره‌برداران مراتع حوزه اینچ‌برون دارای بیشترین وزن در بین تمامی عوامل شناسایی شد. در شهرستان گمیشان عامل عدم حمایت از طرح‌ها و ایده‌های نو در سطح ملی در مراتع دارای بیشترین وزن بود. از دیدگاه کارشناسان عامل عدم حمایت از طرح‌ها و ایده‌های نو در سطح ملی در مراتع دارای بیشترین وزن در بهره‌برداری از مراتع سه شهرستان بود. دیدگاه اعضای هیات علمی متخصص نشان داد سیاست‌های دولت بر محور ممیزی مراتع، صدور پروانه چرا، تهیه طرح و کنترل دام در مرتع دارای بیشترین وزن در مراتع سه شهرستان بودند (جدول شماره ۴).

مرتعداران دارای بیشترین وزن بود. در شهرستان‌های گمیشان و آق‌قلا کیفیت بالای فراورده‌های دامی از دیدگاه مرتعداران دارای بیشترین وزن بودند. از دیدگاه مدیران و کارشناسان عامل وجود گونه‌های بومی و سازگار با شرایط محلی دارای بیشترین وزن در مراتع سه شهرستان بود. از دیدگاه اعضای هیئت علمی متخصص عامل وجود گونه‌های بومی و سازگار با شرایط محلی و سطح زیاد مراتع قشلاقی دارای بیشترین وزن در مراتع سه شهرستان بود (جدول شماره ۱).

اولویت‌بندی ضعف‌ها توسط کنشگران

۴۱ عامل در معیار ضعف توسط مرتعداران شناسایی و اولویت‌بندی گردید. نتایج اولویت‌بندی در شهرستان گنبد نشان داد عامل وجود ساخت و سازهای غیرقانونی در سطح مراتع از دیدگاه مرتعداران مراتع شهرستان گنبدکاووس دارای بیشترین وزن در بین تمامی عوامل شناسایی شده بود. در شهرستان آق‌قلا عامل بهره‌برداری از مراتع بصورت مشاع و خشکسالی در مراتع و در شهرستان گمیشان عامل بهره‌برداری از مراتع بصورت مشاع از دیدگاه مرتعداران دارای بیشترین وزن بودند. از دیدگاه کارشناسان عامل وجود انگیزه ترک دامداری دارای بیشترین وزن در مراتع سه شهرستان بود. از دیدگاه اعضای هیئت علمی متخصص عامل بحران کم آبی ناشی از محرک‌های غیرطبیعی و دامداری فراتر از نرخ بهره‌برداری مجاز دارای بیشترین وزن در مراتع سه شهرستان بودند (جدول شماره ۲).

اولویت‌بندی فرصت‌ها توسط کنشگران

۱۲ عامل در معیار فرصت توسط مرتعداران شناسایی و اولویت‌بندی شد. نتایج اولویت‌بندی در شهرستان گنبد و آق‌قلا نشان داد عامل وجود نهادها و شرکت‌های خصوصی در راستای سرمایه‌گذاری در منطقه از دیدگاه بهره‌برداران مراتع شهرستان گنبدکاووس دارای بیشترین وزن در بین تمامی عوامل شناسایی گردید. در شهرستان گمیشان کاداستر اراضی ملی و دولتی و آمایش سرزمین برای حفظ و تثبیت کاربری مراتع دارای بیشترین وزن بود. از دیدگاه کارشناسان کاداستر اراضی ملی و دولتی و آمایش سرزمین برای حفظ و تثبیت کاربری مراتع در بهره‌برداران دارای بیشترین وزن و اولویت در بهره‌برداری از مراتع سه شهرستان بود. از دیدگاه اعضای هیات علمی وجود نهادها و

جدول ۱-: وزن دهی و مقایسه عوامل قوت بهره برداری از مراتع از دیدگاه مرتع داران، کارشناسان و اعضای هیات علمی

ردیف	عامل	اعضای هیات علمی		کارشناسان		مرتعداران گنبد		مرتعداران آق قلا		مرتعداران گمیشان	
		رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی
۱	وجود دانه و بذر در خاک	۳	۰/۰۶۷	۴	۰/۰۶۵	۳	۰/۰۷۶	۲	۰/۰۷۰	۱۱	۰/۰۷۶
۲	تشکیل شرکت تعاونی ها و تشکل های مردم نهاد در اجرای کارکردهای متنوع مرتع در مراتع	۸	۰/۰۵۳	۴	۰/۰۶۵	۸	۰/۰۶۲	۹	۰/۰۸۱	۶	۰/۰۶۲
۳	کافی بودن منابع آبی طبیعی (چشمه، قنات و.. در سطح مراتع	۱۳	۰/۰۳۸	۱۰	۰/۰۵۶	۱۳	۰/۰۵۲	۱۴	۰/۰۲۷	۳۰	۰/۰۵۲
۴	مشارکت مردم در اجرای طرح های مرتعداری	۷	۰/۰۵۷	۱۳	۰/۰۵۲	۱۴	۰/۰۵۲	۱۴	۰/۰۴۰	۲۲	۰/۰۵۲
۵	بالا بودن تنوع پوشش گیاهی در مراتع قشلاقی	۷	۰/۰۵۷	۱۵	۰/۰۴۹	۱۸	۰/۰۴۶	۱۹	۰/۰۵۴	۱۸	۰/۰۴۶
۶	بالا بودن کیفیت خاک مراتع قشلاقی	۹	۰/۰۵۰	۲۱	۰/۰۴۳	۱۷	۰/۰۴۶	۱۸	۰/۰۴۷	۲۰	۰/۰۴۶
۷	وجود گیاهان دائمی و چندساله در پوشش گیاهی مراتع قشلاقی	۳	۰/۰۶۷	۷	۰/۰۵۹	۱۹	۰/۰۴۵	۲۰	۰/۰۵۷	۱۶	۰/۰۴۵
۸	وجود گونه های بومی و سازگار با شرایط محلی در مراتع قشلاقی	۱	۰/۰۷۶	۱	۰/۰۷۱	۳	۰/۰۷۶	۲	۰/۰۷۴	۱۰	۰/۰۷۶
۹	وجود گونه های دارویی در ترکیب گیاهان مراتع قشلاقی	۷	۰/۰۵۷	۶	۰/۰۶۰	۱۱	۰/۰۵۶	۱۳	۰/۰۴۱	۲۱	۰/۰۵۶
۱۰	ارزش تفریحی - تفرجی و اکوتوریسمی مراتع قشلاقی	۵	۰/۰۶۱	۱۲	۰/۰۵۴	۴	۰/۰۷۵	۳	۰/۱۰۱	۲	۰/۰۷۵
۱۱	سطح زیاد مراتع قشلاقی	۱	۰/۰۷۶	۹	۰/۰۵۸	۱۰	۰/۰۶۰	۱۲	۰/۱۰۰	۳	۰/۰۶۰
۱۲	کیفیت بالای فرآورده های دامی مراتع قشلاقی	۴	۰/۰۶۵	۲	۰/۰۷۰	۱	۰/۰۸۰	۱	۰/۱۰۴	۱	۰/۰۷۹
۱۳	اجرای طرح های مرتعداری چند منظوره در سطح مراتع قشلاقی	۱۰	۰/۰۴۶	۱۷	۰/۰۴۷	۷	۰/۰۶۳	۸	۰/۰۲۶	۳۰	۰/۰۶۳

ادامه جدول ۱

ردیف	عامل	اعضای هیات علمی		کارشناسان		مرتعداران گنبد		مرتعداران آق قلا		مرتعداران گمیشان	
		رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی
۱۴	مطلوبیت اندازه جمعیت بهره برداران در مراتع قشلاقی	۹	۰/۰۵۰	۱۷	۰/۰۴۷	۲۱	۰/۰۴۴	۲۱	۰/۰۲۵	۳۰	۰/۰۴۴
۱۵	انطباق عملکرد نظام های شبانی در مراتع قشلاقی با طبیعت	۹	۰/۰۵۰	۱۶	۰/۰۴۸	۱۶	۰/۰۴۸	۱۷	۰/۰۲۶	۳۰	۰/۰۴۸
۱۶	تهیه و اجرای طرح مرتعداری در سطح تمامی مراتع قشلاقی	۱۳	۰/۰۳۸	۱۷	۰/۰۴۷	۲۰	۰/۰۴۴	۲۱	۰/۰۲۸	۱۹	۰/۰۴۴
۱۷	افزایش توان تولید مراتع با مدیریت نزولات آسمانی	۱۱	۰/۰۴۶	۱۴	۰/۰۵۱	۱۸	۰/۰۴۶	۲۰	۰/۰۳۹	۲۳	۰/۰۴۵
۱۸	صیانت از مراتع و سایر عرصه ها در برابر تغییر کاربری های غیر قانونی	۱۲	۰/۰۴۰	۳	۰/۰۶۸	۲	۰/۰۷۶	۲	۰/۰۵۴	۱۸	۰/۰۷۶
۱۹	تنوع منابع درآمدی جوامع محلی	۷	۰/۰۵۷	۱۳	۰/۰۵۲	۲۷	۰/۰۲۹	۲۶	۰/۰۳۸	۲۴	۰/۰۲۹
۲۰	برخورد خودجوش بهره برداران با تخلفات و تغییر در سامان عرفی صورت	۱۰	۰/۰۴۸	۱۲	۰/۰۵۴	۲۳	۰/۰۴۲	۲۲	۰/۰۳۸	۲۴	۰/۰۴۲
۲۱	آگاهی بهره برداران نسبت به قوانین و مقررات در سامان عرفی	۱۰	۰/۰۴۸	۱۷	۰/۰۴۷	۱۵	۰/۰۵۰	۱۶	۰/۰۳۵	۲۵	۰/۰۵۰
۲۲	وجود رغبت جوانان و افراد تحصیل کرده خانواده بهره برداران به ادامه شغل آبا اجدادی (توالی)	۱۱	۰/۰۴۶	۱۴	۰/۰۵۱	۱۸	۰/۰۴۶	۱۹	۰/۰۲۴	۳۱	۰/۰۴۶
۲۳	رعایت نرخ دامگذاری با حد بهره برداری مجاز	۱۲	۰/۰۴۶	۱۱	۰/۰۵۵	۱۷	۰/۰۴۶	۱۹	۰/۰۳۰	۲۸	۰/۰۴۶
۲۴	اعتدال بهره بردار در بهره برداری پایدار از مرتع	۱۴	۰/۰۳۸	۱۱	۰/۰۵۵	۲۶	۰/۰۳۷	۲۵	۰/۰۳۱	۲۷	۰/۰۳۷
۲۵	وجود تبلیغات و آموزش های فراگیر و متناسب در زمینه حفظ، احیا و توسعه مراتع قشلاقی	۸	۰/۰۴۰	۱۳	۰/۰۵۲	۹	۰/۰۶۱	۱۱	۰/۰۶۵	۱۳	۰/۰۶۱

ادامه جدول ۱

ردیف	عامل	اعضای هیات علمی		کارشناسان		مرتعداران گنبد		مرتعداران آق قلا		مرتعداران گمیشان	
		رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی
۲۶	توسعه دیدگاه بهره برداران نسبت به استفاده از طرح های مرتعداری چند منظوره	۱	۰/۰۵۰	۲۰	۰/۰۴۴	۱۸	۰/۰۴۵	۲۰	۰/۰۶۰	۱۵	۰/۰۴۶
۲۷	ارتباط هماهنگ بین بهره برداران از مراتع کارشناسان دستگاه ای اجرائی	۱	۰/۰۴۸	۱۱	۰/۰۵۵	۹	۰/۰۶۱	۱۰	۰/۰۶۱	۱۴	۰/۰۶۱
۲۸	وجود تشکل های مردم نهاد و مرتبط با منابع طبیعی در شهرستان هایی که شامل مراتع قشلاقی	۱	۰/۰۵۰	۱۹	۰/۰۴۵	۱۲	۰/۰۵۶	۱۳	۰/۰۶۹	۱۲	۰/۰۵۶
۲۹	افزایش درآمد حاصل از تولیدات دامی (پرور بندگی) با اجرای طرح مرتعداری	۸	۰/۰۵۷	۱۱	۰/۰۵۵	۱۴	۰/۰۵۱	۱۵	۰/۰۵۵	۱۷	۰/۰۵۱
۳۰	عدم وجود اختلاف بین بهره برداران سامان های عرفی همجوار	۸	۰/۰۵۷	۸	۰/۰۵۹	۶	۰/۰۶۴	۶	۰/۰۷۵	۹	۰/۰۶۵
۳۱	عدم ورود دام ها از مراتع هم جوار به سامان عرفی دیگر	۱	۰/۰۴۸	۱۸	۰/۰۴۷	۲۴	۰/۰۴۰	۲۳	۰/۰۳۳	۲۶	۰/۰۴۰
۳۲	دسترسی مراتع قشلاقی به جاده	۶	۰/۰۶۱	۱۵	۰/۰۴۹	۲۲	۰/۰۴۲	۲۲	۰/۰۷۹	۷	۰/۰۴۲
۳۳	وجود معادن در سطح مراتع و استفاده از پتانسیل آن ها	۱	۰/۰۴۶	۲۰	۰/۰۴۴	۱۶	۰/۰۴۷	۱۸	۰/۰۲۸	۲۹	۰/۰۴۷
۳۴	وجود گونه ها با ارزش صنعتی در ترکیب گیاهان مراتع قشلاقی	۷	۰/۰۵۹	۲۲	۰/۰۳۶	۲۵	۰/۰۳۹	۲۴	۰/۰۲۳	۳۱	۰/۰۳۹
۳۵	پراکنش بهتر دام به دلیل توپوگرافی یکسان	۳	۰/۰۶۹	۵	۰/۰۶۳	۵	۰/۰۶۷	۷	۰/۰۸۳	۴	۰/۰۶۴
۳۶	تغییر کاربری کمتر در قیاس با مراتع بیلاقی	۳	۰/۰۶۹	۵	۰/۰۶۳	۵	۰/۰۶۷	۴	۰/۰۷۸	۸	۰/۰۶۷
۳۷	وجود گیاهان هالوفیت چندساله و مقاوم به چرا	۳	۰/۰۶۷	۵	۰/۰۶۳	۵	۰/۰۶۷	۵	۰/۰۸۲	۵	۰/۰۶۶

جدول ۲- عوامل ضعف شناسایی شده در آنالیز SWOT و اولویت بندی براساس دیدگاه ذینفعان

ردیف	عامل	اعضای هیات علمی		کارشناسان		مرتعداران گنبد		مرتعداران آق قلا		مرتعداران گمیشان	
		رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی
۱	عدم رضایت بهره برداران از وضعیت معیشتی و درآمدی خود	۸	۰/۰۴۶	۳	۰/۰۵۹	۱۱	۰/۰۷۹	۷	۰/۰۴۳	۱۹	۰/۰۵۴
۲	مهاجرت جوانان به شهر به علت کم بودن درآمد و وجود مشکلات	۸	۰/۰۴۶	۵	۰/۰۵۷	۲۲	۰/۰۷۴	۶	۰/۰۵۳	۹	۰/۰۵۴
۳	کاهش گیاهان دارای ارزش علوفه ای در مراتع قشلاقی مانند بُراغان،	۸	۰/۰۴۶	۱۷	۰/۰۴۵	۲۹	۰/۰۶۳	۲۲	۰/۰۶۰	۴	۰/۰۴۳
۴	عدم رعایت ظرفیت مراتع و زمان چرا در مراتع قشلاقی	۶	۰/۰۵۳	۱۱	۰/۰۵۱	۱۹	۰/۰۷۸	۵	۰/۰۶۰	۴	۰/۰۵۵
۵	دامداری فراتر از نرخ بهره برداری مجاز از تولید علوفه	۱	۰/۰۵۹	۲۱	۰/۰۴۰	۱۸	۰/۰۷۹	۱۵	۰/۰۶۱	۲	۰/۰۴۸
۶	بهره برداری از مراتع قشلاقی بصورت مشاع	۵	۰/۰۵۲	۴	۰/۰۵۸	۱۱	۰/۱۱۴	۱	۰/۰۶۳	۱	۰/۰۶۶
۷	وجود دامداران غیر مجاز در مراتع قشلاقی	۴	۰/۰۵۳	۱۶	۰/۰۴۶	۲۶	۰/۰۶۹	۱۵	۰/۰۵۱	۱۱	۰/۰۴۸
۸	وجود ساخت و سازهای غیرقانونی در سطح مراتع قشلاقی	۱۱	۰/۰۴۱	۲	۰/۰۶۳	۱	۰/۱۴۵	۷	۰/۰۴۰	۲۰	۰/۰۵۳
۹	بوته کنی و تخریب مراتع برای مصارف سوختی	۸	۰/۰۴۶	۱۹	۰/۰۴۲	۳۰	۰/۰۶۰	۲۶	۰/۰۱۷	۲۵	۰/۰۳۱
۱۰	ورود دام های غیربومی	۱۲	۰/۰۴۰	۲۳	۰/۰۳۶	۱۷	۰/۰۸۱	۲۴	۰/۰۳۰	۲۳	۰/۰۳۸
۱۱	تغییر ترکیب دامی در مراتع قشلاقی	۱۲	۰/۰۴۰	۲۲	۰/۰۳۷	۲۵	۰/۰۷۰	۲۵	۰/۰۳۴	۲۲	۰/۰۳۴
۱۲	بحران کم آبی ناشی از محرک های غیرطبیعی	۱	۰/۰۵۹	۲۴	۰/۰۳۵	۲	۰/۱۳۲	۱۹	۰/۰۴۴	۱۷	۰/۰۴۶
۱۳	خشکسالی در مراتع	۳	۰/۰۵۴	۸	۰/۰۵۳	۵	۰/۱۲۳	۹	۰/۰۶۳	۱	۰/۰۵۲

ادامه جدول ۲

ردیف	عوامل	اعضای هیات علمی		کارشناسان		مرتعداران گنبد		مرتعداران آق قلا		مرتعداران گمیشان	
		رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی
۱۴	چرای دام در خارج از زمان حضور در مرتع (فروردین تا اواسط آبان)	۲	۰/۰۵۸	۴	۰/۰۵۸	۹	۰/۱۱۷	۴	۰/۰۳۹	۲۱	۰/۰۵۶
۱۵	گرایش منفی وضعیت مراتع قشلاقی	۷	۰/۰۴۸	۱۴	۰/۰۴۸	۱۵	۰/۰۸۳	۱۲	۰/۰۵۹	۹	۰/۰۵۰
۱۶	خشک شدن منابع آبی از جمله قنات و چاه در اثر کم آبی	۲	۰/۰۵۸	۲۰	۰/۰۴۱	۱۳	۰/۱۱۰	۱۸	۰/۰۵۶	۶	۰/۰۴۶
۱۷	کم بودن گیاهان داروئی کمی در ترکیب گونه ای مراتع قشلاقی	۱۰	۰/۰۴۲	۱۶	۰/۰۴۶	۱۷	۰/۰۸۱	۱۹	۰/۰۳۹	۲۱	۰/۰۴۵
۱۸	تعداد زیاد خانوارهای بهره بردار از مراتع قشلاقی	۵	۰/۰۵۲	۱۳	۰/۰۴۸	۲۶	۰/۰۶۹	۱۶	۰/۰۵۶	۷	۰/۰۴۶
۱۹	کناره گیری بهره برداران باسابقه از شغل دامداری	۱۱	۰/۰۴۱	۲۱	۰/۰۴۰	۲۳	۰/۰۷۳	۲۰	۰/۰۲۲	۲۴	۰/۰۴۵
۲۰	وجود دامداران خرده پا در سطح مراتع قشلاقی	۷	۰/۰۴۸	۱۵	۰/۰۴۶	۱۲	۰/۱۱۲	۱۸	۰/۰۶۱	۳	۰/۰۴۶
۲۱	وجود عوامل محدود کننده در استفاده از مراتع قشلاقی در زمینه	۸	۰/۰۴۶	۱۸	۰/۰۴۴	۱۵	۰/۰۸۳	۲۳	۰/۰۴۳	۱۹	۰/۰۴۳
۲۲	عدم تناسب شرایط آب و هوایی منطقه (باران کم، درجه حرارت بالا،	۷	۰/۰۴۸	۱۱	۰/۰۵۱	۲۸	۰/۰۶۴	۸	۰/۰۵۰	۱۲	۰/۰۵۲
۲۳	عدم بهره گیری از نتایج مطالعات مراکز دانشگاهی، تحقیقاتی و اجرایی	۳	۰/۰۵۴	۳	۰/۰۵۹	۴	۰/۱۲۷	۸	۰/۰۴۷	۱۵	۰/۰۵۳
۲۴	فعال نبودن بیمه ها در بخش مراتع	۱۲	۰/۰۴۰	۹	۰/۰۵۲	۳	۰/۱۳۲	۸	۰/۰۶۱	۲	۰/۰۵۲
۲۵	عدم نظارت بر تجرای طرح های مرتعداری به شیوه صحیح	۸	۰/۰۴۶	۱۴	۰/۰۴۸	۲۷	۰/۰۶۷	۱۶	۰/۰۴۴	۱۸	۰/۰۴۷
۲۶	تخریب پوشش گیاهی مرتعی در اثر استفاده بی رویه	۷	۰/۰۴۸	۱۲	۰/۰۵۰	۲۷	۰/۰۶۷	۱۶	۰/۰۵۳	۹	۰/۰۴۸

ادامه جدول ۲

ردیف	عامل	اعضای هیات علمی		کارشناسان		مرتعداران گنبد		مرتعداران آق قلا		مرتعداران گمیشان	
		رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی
۲۷	وجود تغییرات اقلیمی بالا و کاهش منابع آبی در سطح مراتع قشلاقی	۲	۰/۰۵۸	۱۳	۰/۰۴۸	۵	۰/۱۲۳	۱۶	۰/۰۵۶	۷	۰/۰۴۱
۲۸	وجود سیلاب ناشی از بارش های فصلی در منطقه	۸	۰/۰۴۶	۷	۰/۰۵۵	۱۶	۰/۰۸۲	۱۰	۰/۰۴۹	۱۳	۰/۰۵۲
۲۹	وجود انگیزه ترک دامداری در بهره برداران	۷	۰/۰۴۸	۱	۰/۰۶۵	۲۰	۰/۰۷۷	۲	۰/۰۴۷	۱۵	۰/۰۵۹
۳۰	ازدیاد دام و دامدار غیرمجاز در سطح مراتع	۴	۰/۰۵۳	۱۱	۰/۰۵۱	۱۴	۰/۱۰۸	۱۴	۰/۰۴۷	۱۶	۰/۰۴۸
۳۱	افزایش تمایل به شخم و شیار مرتع بصورت غیرمجاز	۹	۰/۰۴۵	۱۷	۰/۰۴۵	۲۶	۰/۰۶۹	۱۳	۰/۰۵۶	۷	۰/۰۴۹
۳۲	مهاجرت دامداران از مراتع به شهر یا روستا	۹	۰/۰۴۵	۱۷	۰/۰۴۵	۲۴	۰/۰۷۱	۱۴	۰/۰۳۴	۲۲	۰/۰۴۹
۳۳	مبهم بودن وضعیت مالکیت مراتع در مراتع واگذار شده	۱۰	۰/۰۴۲	۲۱	۰/۰۴۰	۲۱	۰/۰۷۶	۲۱	۰/۰۵۲	۱۰	۰/۰۴۴
۳۴	پایین بودن روحیه انجام طرح های توسعه ای در مراتع توسط بهره	۱۱	۰/۰۴۱	۹	۰/۰۵۲	۱۰	۰/۱۱۵	۸	۰/۰۵۳	۸	۰/۰۵۲
۳۵	وجود راه های متعدد در مراتع	۲	۰/۰۵۸	۴	۰/۰۵۸	۷	۰/۱۲۰	۹	۰/۰۵۳	۹	۰/۰۵۲
۳۶	تغییر کاربری غیراصولی در مراتع	۴	۰/۰۵۳	۲۵	۰/۰۳۳	۲۱	۰/۰۷۶	۲۴	۰/۰۵۷	۶	۰/۰۳۸
۳۷	افزایش آلودگی در اثر واگذاری مراتع به معادن	۱۱	۰/۰۴۱	۹	۰/۰۵۲	۶	۰/۱۲۱	۱۵	۰/۰۵۴	۸	۰/۰۴۸

ادامه جدول ۲

ادامه جدول ۲										ردیف	
مرتعداداران گمیشان		مرتعداداران آقی قلا		مرتعداداران گنبد		کارشناسان		اعضای هیات علمی			عامل
وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی		
۰/۰۴۹	۲۰	۰/۰۴۱	۱۳	۰/۰۶۴	۲۸	۰/۰۴۶	۱۵	۰/۰۴۶	۸	کم بودن میزان دسترسی بهره برداران به امکانات زیرساختی، آموزشی و درمانی	۳۸
۰/۰۵۳	۱۴	۰/۰۴۸	۷	۰/۱۲۱	۶	۰/۰۵۶	۶	۰/۰۵۲	۵	عدم وجود سیستم های هشدار دهنده سیل و خشکسالی	۳۹
۰/۰۵۱	۳	۰/۰۶۰	۱۱	۰/۱۱۹	۸	۰/۰۵۱	۱۱	۰/۰۵۴	۳	عدم وجود مدیریت ریسک در مراتع قشلاقی	۴۰
۰/۰۵۷	۱۸	۰/۰۴۴	۳	۰/۰۵۶	۳۱	۰/۰۵۱	۱۰	۰/۰۵۴	۳	وجود آفت (بخصوص ملخ) و بیماری در مراتع قشلاقی	۴۱

جدول ۳- عوامل فرصت شناسایی شده در آنالیز SWOT و اولویت بندی براساس دیدگاه ذینفعان

اعضای هیات علمی		کارشناسان		مرتعداران گنبد		مرتعداران آق قلا		مرتعداران گمیشان		رتبه نهایی
رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	
۸	۰/۱۵	۴	۰/۱۸	۱۰	۰/۱۰	۲	۰/۱۶	۷	۰/۲۴	۱
۶	۰/۱۸	۶	۰/۱۸	۷	۰/۱۳	۳	۰/۱۹	۴	۰/۲۴	۲
۳	۰/۱۹	۵	۰/۱۸	۸	۰/۱۲	۷	۰/۱۳	۹	۰/۱۵	۳
۹	۰/۱۵	۹	۰/۱۴	۲	۰/۲۳	۱۱	۰/۲۳	۳	۰/۱۰	۴
۵	۰/۱۷	۷	۰/۱۵	۵	۰/۱۵	۸	۰/۱۲	۱۰	۰/۱۳	۵
۱۰	۰/۱۴	۷	۰/۱۵	۳	۰/۱۹	۱۰	۰/۱۱	۱۱	۰/۱۰	۶
۴	۰/۱۸	۹	۰/۱۴	۵	۰/۱۵	۹	۰/۱۳	۸	۰/۱۲	۷
۱۱	۰/۱۳	۸	۰/۱۴	۹	۰/۱۱	۱۲	۰/۰۷	۱۲	۰/۰۸	۸
۷	۰/۱۶	۱	۰/۲۲	۶	۰/۱۴	۱	۰/۱۷	۶	۰/۲۴	۹
۱	۰/۲۰	۳	۰/۱۹	۱	۰/۲۴	۵	۰/۲۵	۱	۰/۲۱	۱۰
۲	۰/۲۰	۲	۰/۲۰	۱	۰/۲۴	۴	۰/۲۴	۲	۰/۲۲	۱۱
۷	۰/۱۵	۷	۰/۱۵	۴	۰/۱۸	۶	۰/۱۸	۵	۰/۱۷	۱۲

جدول ۴- عوامل تهدید شناسایی شده در آنالیز SWOT و اولویت بندی براساس دیدگاه ذینفعان

ردیف	عامل	اعضای هیات علمی		کارشناسان		مرتعداران گنبد		مرتعداران آق قلا		مرتعداران گمیشان	
		رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی
۱	وجود تغییرات بارندگی ناشی از تغییر اقلیم	۱	۰/۱۲	۱	۰/۱۲	۱۱	۰/۱۰	۴	۰/۱۱	۲	۰/۱۲
۲	نوسان بازار خرید و فروش (نهاده های دامی)	۵	۰/۱۰	۴	۰/۱۱	۱۵	۰/۰۹	۹	۰/۱۱	۱۰	۰/۱۱
۳	عدم وجود نگاه راهبردی در مدیریت مراتع	۱	۰/۱۲	۵	۰/۱۱	۱۷	۰/۰۸	۱۰	۰/۱۰	۱۱	۰/۱۰
۴	عدم وجود سرمایه گذار بخش خصوصی مراتع	۳	۰/۱۱	۴	۰/۱۱	۲	۰/۱۲	۲	۰/۱۱	۴	۰/۱۲
۵	کم بودن بودجه ادارات منابع طبیعی از بودجه استان	۷	۰/۰۹	۱۴	۰/۰۸	۸	۰/۱۰	۱۴	۰/۰۹	۵	۰/۱۱
۶	ازدیاد شغل های کاذب در اطراف شهرهای بزرگ	۷	۰/۰۹	۹	۰/۱۰	۱۸	۰/۰۸	۱۷	۰/۰۷	۱۳	۰/۱۰
۷	کم بودن میزان پوشش بیمه ای مراتع	۷	۰/۰۹	۱۴	۰/۰۸	۱	۰/۱۳	۱	۰/۱۲	۹	۰/۱۱
۸	عدم جامعیت قانون ملی شدن جنگل ها و مراتع بدون مطالعه ابعاد	۸	۰/۰۹	۱۲	۰/۰۹	۹	۰/۱۰	۱۱	۰/۱۰	۱۴	۰/۰۹
۹	عدم حمایت میزان حمایت از طرح ها و ایده های نو در سطح ملی در مراتع	۶	۰/۱۰	۱۳	۰/۰۸	۱۳	۰/۰۹	۸	۰/۱۱	۱۲	۰/۱۰
۱۰	اتکای سیاست های دولت بر محور ممیزی مراتع، صدور پروانه چرا، تهیه	۶	۰/۱۰	۶	۰/۱۱	۱۳	۰/۰۹	۳	۰/۱۱	۶	۰/۱۱
۱۱	عدم نمایش سیاست های مرتعداری به دلیل تغییرات اکولوژیکی و	۵	۰/۱۰	۳	۰/۱۲	۵	۰/۱۱	۱۱	۰/۱۰	۷	۰/۱۱
۱۲	گرد و غبار در مراتع قشلاقی شمال گلستان	۲	۰/۱۱	۲	۰/۱۲	۱۰	۰/۱۰	۶	۰/۱۱	۴	۰/۱۲
۱۳	تغییر کاربری های اراضی ملی به کشاورزی و شخم و شیار مراتع	۴	۰/۱۱	۴	۰/۱۱	۱۹	۰/۰۸	۱۵	۰/۰۹	۱۶	۰/۰۸

ادامه جدول ۴

مرتعداران گمیشان		مرتعداران آق قلا		مرتعداران گنبد		کارشناسان		اعضای هیات علمی		عامل	ردیف
وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی	وزن نسبی	رتبه نهایی		
۰/۰۶	۱۹	۰/۰۸	۱۶	۰/۰۹	۱۴	۰/۰۹	۱۱	۰/۱۱	۴	وضعیت کمی و کیفی آب های زیر زمینی	۱۴
۰/۰۷	۱۷	۰/۰۹	۱۳	۰/۱۰	۱۲	۰/۱۰	۷	۰/۰۹	۸	خلاف های قانونی و حقوقی در تغییر کاربری و ساخت سد ها	۱۵
۰/۰۸	۱۵	۰/۰۷	۱۷	۰/۰۹	۱۶	۰/۱۰	۱۰	۰/۱۰	۶	عدم توجه و پشتیبانی لازم برای حفاظت، احیا و توسعه کشور	۱۶
۰/۰۷	۱۸	۰/۱۰	۱۲	۰/۱۱	۷	۰/۰۹	۱۲	۰/۱۱	۳	اجاره دادن مراتع	۱۷
۰/۱۱	۸	۰/۱۱	۴	۰/۱۱	۴	۰/۱۰	۸	۰/۰۹	۹	کاهش جمعیت چوپانان با تجربه	۱۸
۰/۱۲	۳	۰/۱۱	۷	۰/۱۱	۶	۰/۱۱	۶	۰/۰۹	۱۰	عدم تربیت نسل جوان جایگزین بر واگذاری مدیریت گله	۱۹
۰/۱۳	۱	۰/۱۱	۵	۰/۱۱	۳	۰/۰۹	۱۲	۰/۰۸	۱۰	حذف دانش بومی در اثر واگذاری رمة گردانی به کارگران حقوق بگیر	۲۰
۰/۱۲	۲	۰/۱۱	۴	۰/۱۰	۱۱	۰/۱۲	۱	۰/۱۲	۱	وجود تغییرات بارندگی ناشی از تغییر اقلیم	۲۱

موقعیت راهبردی بهره‌برداری از مراتع شهرستان‌های گنبد کاووس، آق‌قلا و گمیشان

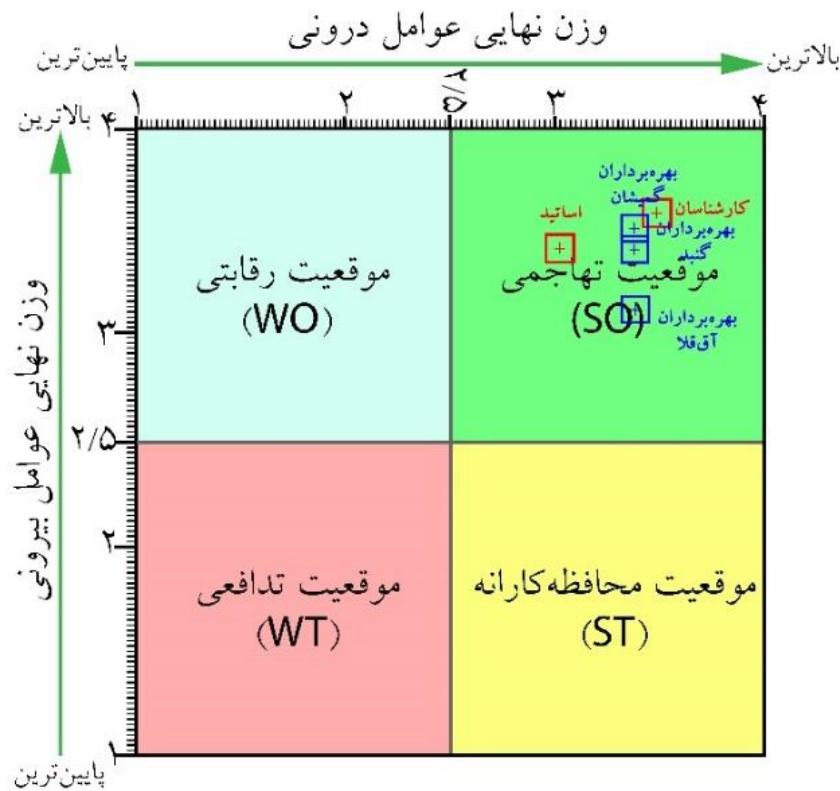
بر اساس نتایج حاصل از وزندهی عوامل درون و برون محیطی بهره‌برداری از مراتع، موقعیت راهبردی از طریق تحلیل SWOT مشخص گردید. عوامل برای این بخش از نتایج در دو بخش درونی (قوت‌ها و ضعف‌ها) و برونی (فرصت‌ها و تهدیدها) به شرح جداول ۵ و ۶ است که به دلیل زیاد بودن؛ عوامل با بالاترین اولویت مشخص و بیان گردیدند.

جدول ۵- عوامل درونی آنالیز SWOT جهت تعیین موقعیت سازمان از نظر راهبردها در منطقه مورد مطالعه

محیط	معیار	عامل
عوامل درونی	S ₁	تغییر کاربری کمتر در قیاس با مراتع ییلاقی
	S ₂	وجود گیاهان هالوفیت چندساله و مقاوم به چرا
	S ₃	پراکنش بهتر دام به دلیل توپوگرافی یکسان
	S ₄	وجود گونه‌های بومی و سازگار با شرایط محلی در مراتع قشلاقی
	S ₅	کیفیت بالای فراورده‌های دامی مراتع قشلاقی
	S ₆	ارزش تفریحی - تفریحی و اکوتوریسمی مراتع قشلاقی
	S ₇	تشکیل شرکت تعاونی‌ها و تشکل‌های مردم نهاد در اجرای کارکردهای متنوع مرتع در مراتع قشلاقی
	S ₈	سطح زیاد مراتع قشلاقی
عوامل بیرونی	W ₁	بهره برداری مشاع از مراتع قشلاقی
	W ₂	پایین بودن روحیه انجام طرح‌های توسعه‌ای در مراتع توسط بهره‌برداران
	W ₃	وجود راه‌های متعدد در مراتع
	W ₄	عدم بهره‌گیری از نتایج مطالعات مراکز دانشگاهی، تحقیقاتی و اجرایی
	W ₅	مهاجرت جوانان به شهر به علت کم بودن درآمد و وجود مشکلات درآمدی
	W ₆	وجود صنایع دارویی جهت توسعه و بهره‌برداری پایدار از گیاهان دارویی مراتع
	W ₇	خشکسالی در مراتع
	W ₈	چرای دام در خارج از زمان حضور در مرتع (فروردین تا اواسط آبان)

جدول ۶- عوامل بیرونی موثر بر بهره‌برداری از مراتع سه شهرستان گنبد کاووس، آق‌قلا و گمیشان

محیط	معیار	عامل
عوامل بیرونی	O ₁	تخصیص اعتبارات دولت به جهت اجرای طرح‌ها و پروژه‌های منطقه و توسعه مراتع
	O ₂	ظرفیت مراتع قشلاقی در اجرای طرح‌های چندمنظوره
	O ₃	کاداستر اراضی ملی و دولتی و آمایش سرزمین برای حفظ و تثبیت کاربری مراتع
	O ₄	وجود ارگان‌هایی مانند بنیاد علوی، برکت و ستاد اجرایی حضرت امام در راستای سرمایه‌گذاری در منطقه
	O ₅	ایجاد و تصویب منطقه آزاد اینچه برون در منطقه در راستای کاهش فشار بر مراتع
	O ₆	وجود صنایع دارویی جهت توسعه و بهره‌برداری پایدار از گیاهان دارویی مراتع
	O ₇	وجود سیاست‌های ملی در راستای حمایت از اجرای طرح‌های مرتعداری
	O ₈	امکان استفاده از انرژی‌های پاک با استفاده از نور خورشید
عوامل بیرونی	T ₁	کم بودن میزان پوشش بیمه‌ای مراتع
	T ₂	عدم وجود سرمایه‌گذار بخش خصوصی مراتع
	T ₃	انکای سیاست‌های دولت بر محور ممیزی مراتع، صدور پروانه چرا، تهیه طرح و کنترل دام در مرتع
	T ₄	عدم نمایش سیاست‌های مرتعداری به دلیل تغییرات اکولوژیکی و اجتماعی شناخت دقیقی از مراتع
	T ₅	گرد و غبار در مراتع قشلاقی شمال گلستان
	T ₆	عدم وجود نگاه راهبردی در مدیریت مراتع
	T ₇	عدم تربیت نسل جوان جایگزین بر واگذاری مدیریت گله
	T ₈	وجود تغییرات بارندگی ناشی از تغییر اقلیم

شکل ۳- ماتریس نمایش موقعیت سازمان از نظر نوع استراتژی

نتایج مطالعات مراکز دانشگاهی، تحقیقاتی و اجرایی، مهاجرت جوانان به شهر به علت کم بودن درآمد و وجود مشکلات درآمدی، وجود صنایع دارویی جهت توسعه و بهره‌برداری پایدار از گیاهان دارویی مراتع، خشکسالی در مراتع و چرای دام در خارج از زمان حضور در مرتع (فروردین تا اواسط آبان) بود. اما مهم‌ترین عوامل فرصت از دیدگاه جامعه مذکور تخصیص اعتبارات دولت به جهت اجرای طرح‌ها و پروژه‌های منطقه و توسعه مراتع، ظرفیت مراتع قشلاقی در اجرای طرح‌های چندمنظوره، کاداستر اراضی ملی، دولتی و آمایش سرزمین برای حفظ و تثبیت کاربری مراتع، وجود نهادها/شرکت‌های خصوصی در راستای سرمایه‌گذاری در منطقه، ایجاد و تصویب منطقه آزاد اینچ‌برون در منطقه در راستای کاهش فشار بر مراتع، وجود صنایع دارویی جهت توسعه و بهره‌برداری پایدار از گیاهان دارویی مراتع، وجود سیاست‌های ملی در راستای حمایت از اجرای طرح‌های مرتعداری، امکان استفاده از انرژی‌های پاک با استفاده از نور خورشید می‌باشد/مهم‌ترین عوامل تهدید کم بودن میزان پوشش بیمه‌ای مراتع، عدم وجود سرمایه‌گذار بخش خصوصی مراتع، انکای سیاست‌های دولت بر محور ممیزی مراتع، صدور پروانه چرا، تهیه طرح و

پس از تعیین مجموع اوزان عوامل درون و بیرونی موثر بر بهره‌برداری از مراتع، نوع راهبرد مطابق با وضعیت موجود راهبرد تهاجمی بود (شکل ۳).

بحث و نتیجه‌گیری

انجام اقدامات مدیریتی و تهیه دستورالعمل‌ها و آیین‌نامه‌ها و بروز نمودن آنها طبق قوانین امری بديهی و لازم می‌باشد، لذا مطابق با نتایج بدست آمده از این تحقیق مهم‌ترین نقاط قوت از دیدگاه مرتعداران، کارشناسان و اعضای هیات علمی به ترتیب، تغییر کاربری کمتر در قیاس با مراتع بیلاقی، وجود گیاهان هالوفیت چندساله و مقاوم به چرا، پراکنش بهتر دام به دلیل توپوگرافی یکسان، وجود گونه‌های بومی و سازگار با شرایط محلی در مراتع قشلاقی، کیفیت بالای فراورده‌های دامی مراتع قشلاقی، ارزش تفریحی - تفرجی و اکوتوریسمی مراتع قشلاقی، تشکیل شرکت تعاونی‌ها و تشکل‌های مردم‌نهاد در اجرای کارکردهای متنوع مرتع در مراتع قشلاقی، سطح زیاد مراتع قشلاقی بود. مهم‌ترین نقاط ضعف بهره‌برداری مشاع از مراتع قشلاقی، پایین بودن روحیه انجام طرح‌های توسعه‌ای در مراتع توسط بهره‌برداران، وجود راه‌های متعدد در مراتع، عدم بهره‌گیری از

اکولوژیکی با تدوین و ابلاغ سیاست ها و ضوابط حفظ، احیا، اصلاح، توسعه و بهره برداری و صادرات محصولات فرعی جنگل و مرتع در چارچوب برنامه‌های کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت اهداف فوق را در دستور کار خود قرار داده است. با توجه به شرایط اقلیمی منطقه مورد مطالعه تعداد زیادی گونه گیاهی وجود دارد که می‌تواند در صنعت دارویی کشور وارد شود. استفاده از دانش بومی بهره برداران و توان کارشناسان در بهره‌گیری از گیاهان دارویی محلی، موجود در مراتع حوزه مورد مطالعه و استفاده از آن‌ها بعنوان یک پتانسیل و ظرفیت مرتع جهت صنعت سازی گیاه دارویی می‌تواند می‌تواند جایگزین بسیار مناسبی برای فعالیت‌های دامداری در مراتع باشد و استفاده حداکثری از طبیعت و فراورده‌های طبیعی در راستای سلامت انسان و رفاه اجتماعی می‌باشد. فرامرزی و ابراهیمی (۱۳۹۵) به معرفی برخی گیاهان دارویی مرتعی شهرستان گنبد کاووس پرداختند که عمده‌ترین گونه‌ها به ترتیب متعلق به تیره Asteraceae، Labiateae، Fabaceae بودند.

توسعه کمی و کیفی طرح‌های مرتعداری تلفیقی راهبرد دیگر در مراتع مورد تحقیق بود. با عنایت به تغییر کاربری کمتر مراتع قشلاقی در مقایسه با مراتع بیلاقی به عنوان یک عامل قوت، عوامل زیر به جهت توسعه و تهیه طرح‌های مرتعداری چندمنظوره و تلفیقی پیشنهاد می‌گردد. معتمدی و همکاران (۱۴۰۰) به ارزیابی قابلیت استفاده چندمنظوره از مراتع معرف منطقه نیمه استپی کشور. پرداختند که در آن ۱۷ درصد رویشگاه‌ها، از نظر تمامی معیارها، غیرشایسته برای بهره‌برداری از گیاهان دارویی بودند. ۳۳ درصد دارای شایستگی مطلوب، ۲۵ درصد دارای شایستگی متوسط و ۲۵ درصد نیز دارای شایستگی کم می‌باشند. نتایج تداعی کننده آن است که تمامی رویشگاه‌های مرتعی، غیرشایسته برای بهره‌برداری از گیاهان دارویی نمی‌باشند و همه آنها نیز شایسته برای بهره‌برداری گیاهان دارویی نیستند.

نظر به برنامه‌های راهبردی مراتع کشور با تاکید بر مفاد برنامه هفتم توسعه در راستای وظایف سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور در بحث مدیریت مراتع راهکارهای ارائه شده بر اساس موقعیت استراتژیک بهره‌برداری از مراتع قشلاقی استان گلستان در زیر مطرح شده است.

تهیه و اجرای طرح‌های بهره‌برداری بهینه از منابع آب در مرتع از دیگر راهبردها شناخته شد. فتاحی و همکاران

کنترل دام در مرتع، عدم نمایش سیاست‌های مرتعداری به دلیل تغییرات اکولوژیکی و اجتماعی شناخت دقیقی از مراتع، گرد و غبار در مراتع قشلاقی شمال استان گلستان، عدم وجود نگاه راهبردی در مدیریت مراتع، عدم تربیت نسل جوان جایگزین بر واگذاری مدیریت گله بودند. در تحقیق فال سلیمان و همکاران (۱۳۹۶) در خراسان جنوبی نیز، انجام عملیات ممیزی مراتع، نوع دام غالب و مازاد متکی به مرتع، برخوردار از دانش بومی و سنتی به منظور احیای مراتع و کمبود بارش‌های جوی و تداوم خشکسالی و افت توان تولیدی مراتع به ترتیب مهم‌ترین نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید در منطقه مورد مطالعه بودند که تا حدودی با عوامل شناسایی شده نتایج حاضر مطابقت دارد. در تحقیق شریفیان و همکاران (۱۳۹۷) نیز خشکسالی و پیامدهای آن در مدیریت مراتع به عنوان مهم‌ترین تهدید در مراتع آق‌قلا استان گلستان شناسایی شد. در تحقیق نارویی و همکاران (۱۳۹۹) در مراتع تفتان در خاش، خشکسالی و تغییرات اقلیمی مهم‌ترین تهدیدها در جهت بهره‌برداری پایدار از مراتع منطقه بود که با نتایج این تحقیق مطابقت دارد. براساس برآیند حاصل از ماتریس‌ها و نتایج تحقیق، استراتژی تهاجمی (SO) به عنوان استراتژی مدنظر جهت توسعه و مدیریت مراتع قشلاقی استان گلستان از دیدگاه مرتعداران، کارشناسان و اعضای هیئت علمی انتخاب شد. هدف استراتژی تهاجمی استفاده از نقاط قوت برای بهره‌برداری از فرصت‌ها است. راهبردهای SO به عنوان راهبردهای کلیدی براساس نتایج مورد تاکید قرار گرفت. این راهبردهای در یک دسته بندی کلی به شرح ذیل دسته بندی گردید: (۱) بهینه‌سازی و ایجاد صنایع دارویی جهت توسعه بهره‌برداری پایدار گیاهان دارویی مراتع (۲) توسعه کمی و کیفی طرح‌های مرتعداری تلفیقی (۳) تهیه و اجرای طرح‌های بهره‌برداری بهینه از منابع آب در مرتع (۴) بیمه کردن طرح‌های مرتعداری (طرح‌های مرتعداری واگذار شده) (۵) توجه به ارزش اکوتوریسمی مراتع (۶) اختصاص اعتبارات دولتی به جهت اجرای طرح‌ها و پروژ‌های منطقه و توسعه مراتع (۷) تصویب منطقه آزاد اینچ‌برون در منطقه مورد مطالعه در راهبردهای بیان شده به بهینه‌سازی و ایجاد صنایع دارویی جهت توسعه بهره‌برداری پایدار گیاهان دارویی مراتع اشاره شده است. باتوجه به وجود گونه‌های دارویی بومی و سازگار با شرایط محلی در مراتع قشلاقی سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور متناسب با شرایط

پرداختند و نتایج نشان داد در بین عوامل قوت "زیبا شناختی فصلی همچون گل‌دهی زعفران در دوره مشخص سال" و "درآمد اقتصادی ناشی از گردشگری مراتع برای مرتع‌داران" و از میان عوامل ضعف "نبود سیستم جمع‌آوری زباله و تأثیر زباله در زیبایی‌شناختی چشم‌انداز" و "عدم استفاده از دانش و نیروی بومی مردم محلی برای مدیریت گردشگری"، به ترتیب توسط مرتع‌داران و کارشناسان بالاترین اولویت معرفی شدند. از میان عوامل فرصت "اجرای پروژه بین‌المللی ترسیب کربن در منطقه و ظرفیت‌های مالی آن" و "تبادل و ترویج متقابل فرهنگ‌ها" و از میان عوامل تهدید "ضعف فرهنگ گردشگری در بین گردشگران و بازدیدکنندگان و نبود فرهنگ منابع طبیعی" با بالاترین اولویت معرفی شدند. راهبرد دیگر اختصاص اعتبارات دولتی به جهت اجرای طرح‌ها و پروژه‌های منطقه و توسعه مراتع می‌باشد. با توجه به وجود گونه‌های سازگار و بومی در منطقه و گیاهان مقاوم به چرا، به جهت افزایش کیفیت علوفه و به تبع آن بالا بردن کیفیت فرآورده‌های دامی مراتع قشلاقی، لازم است با تخصیص اعتبارات در امر پژوهش و طرح‌شناسایی گونه‌های مقاوم دیگر به جهت اضافه کردن آن‌ها در ترکیب گیاهان مراتع و افزایش انتخاب دام در استفاده از گیاهان موجود همچنین حفاظت خاک در برابر فرسایش‌های آبی و بادی در منطقه اقدام گردد که در نهایت باعث کاهش فشار دام به مرتع می‌شود. همچنین فرج الهی و همکاران (۱۴۰۱) به شناسایی عوامل درونی و بیرونی و تحلیل راهبردی مدیریت پایدار مراتع شهرستان کلاله با استفاده از مدل SWOT پرداختند که با توجه به یافته‌های این مطالعه برنامه ریزی قانونی و تشویقی برای جذب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی با توجه به پتانسیل‌های مراتع، بالفعل کردن استفاده چند منظوره از مراتع، بازنگری در قوانین و مقررات، افزایش بودجه ادارات منابع طبیعی و بهبود امکانات زیرساختی بعنوان عامل رقابتی در نظر گرفته شد.

تصویب منطقه آزاد اینچه برون در منطقه مورد مطالعه بعنوان راهبرد آخر در نظر گرفته شده است. راه اندازی منطقه آزاد تجاری - صنعتی اینچه برون از جمله زیرساخت‌های مهم شکوفایی، تولید و رونق اقتصادی منطقه مورد مطالعه است که با تکمیل تاسیسات و زیربنای مورد نیاز در کنار بهره‌مندی از فرصت همجواری با ترکمنستان

(۱۳۹۸) به ضرورت تلفیق طرح‌های مرتعداری و آبخیزداری در مدیریت جامع حوزه‌های آبخیز پرداختند. نتایج نشان داد بهترین واحد کاری که منطبق با سیاست‌های سازمان ذیربط حوزه‌های آبخیز به بهره‌برداری بهینه از منابع آبی موجود در یک حوزه آبخیز منجر شود تلفیق واحدهای کاری مدیریت مراتع و حوزه‌های آبخیز می‌باشد.

نقش و اهمیت بیمه کردن طرح‌های مرتعداری (طرح‌های مرتعداری واگذار شده) در تحقیقات (Yeganeh et al, 2017)، نیز نشان داده شد که برگزاری کلاس‌های ترویجی در خصوص انتقال ریسک و بررسی ابعاد مختلف بیمه تحت شرایطی که مجری کلاس مسلط به زبان ترکی ترکمنی باشد و کمک‌های مالی صحیح و اجرایی همراه با تسریع و بهبود شرایط بازپرداخت خسارت به بیمه‌گزاران آسیب دیده ضمن ایجاد شرایط مناسب و تسهیلات لازم جهت یاری رساندن به این قشر از جامعه می‌تواند موجب ایجاد انگیزه و تمایل بیشتر در بین بهره‌برداران جهت تمدید بیمه خود و نیز تشویق سایر بهره‌برداران به بیمه نمودن مراتع گردد.

توجه به ارزش اکوتوریسمی مراتع که با استفاده از آن می‌توان ارزش‌گذاری اقتصادی بعنوان یک راهکار در بهبود سیاست‌های زیست‌محیطی جهت رسیدن به توسعه پایدار اکولوژیکی دانست. باوجود اینکه مراتع قشلاقی می‌تواند یکی از جاذبه‌های ارزشمند برای جذب گردشگران داخلی و خارجی به شمار آید، اما برنامه ریزی برای استفاده از این شرایط هنوز صورت نگرفته و کار اساسی برای و مهم برای بهره‌برداری از جاذبه‌های طبیعی صورت نگرفته است. شناسایی ظرفیت‌ها و جاذبه‌های گردشگری مراتع منطقه مورد مطالعه و یا امکان بوجود آوردن ظرفیت مصنوعی گردشگری برای برنامه ریزی بهتر استفاده از ظرفیت‌های اکوتوریسمی می‌تواند در بهتر شدن وضعیت اقتصادی مردم و ایجاد شغل و درآمد همچنین توسعه پایدار مراتع کمک کند. با مدیریت و توسعه گردشگری در مراتع می‌توان از طریق ایجاد اشتغال و بهبود وضع مالی بهره‌برداران، فشار وارده به مراتع را کاهش داد/ با توجه به ارزش اکوتوریسمی و تفریحی مراتع قشلاقی به عنوان یک عامل قوت پیشنهاد می‌شود که نهادها یا شرکت‌های خصوصی به سرمایه‌گذاری در این زمینه بپردازند درخصوص این راهبرد حسینی و همکاران (۱۳۹۹) به تحلیل راهبردی گردشگری مراتع: تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید از دیدگاه مرتع‌داران و کارشناسان حوزه تیل‌آباد - استان گلستان

و در ادامه آسیای مرکزی هزاران فرصت شغلی برای جوانان و بهره برداران از مراتع این منطقه ایجاد خواهد شد.

پیشنهادات و راهکارها

- ۱- تقویت و تامین اعتبارات طرح های مدیریت پایدار مراتع از محل اعتبارات درآمد عمومی و غیره
- ۲- اختصاص بخشی از درآمد های شرکت های پردرآمد مثل آب و فاضلاب به احیا و توسعه مراتع با توجه به نقش بی بدیل مراتع در استحصال آب و تولید آن
- ۳- همسویی بیشتر سازمان های خصوصی و ادارات فرا دستگاهی به امر توسعه پایدار مراتع
- ۴- استفاده از فناوری های نوین در تولید نهال و بذور مرتعی و اجرای طرح های توسعه مراتع

منابع

- بی.نام. ۱۴۰۳. وب سایت سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور. <http://www.frw.ir/>
- بی.نام. ۱۴۰۳. اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان گلستان. <https://golestan.frw.ir/>
- حجاریان، ا. ۱۴۰۱. تحلیل موانع و چالش های مدیریت مراتع (مطالعه موردی: مراتع استان کرمانشاه)، پژوهشنامه مدیریت حوزه آبخیز، ۱۳ (۲۶): ۱۳۴-۱۲۵
- حسینی، ا.، عظیمی، م.، بارانی، ح.، شریفیان بهرمان، ا. ۱۳۹۹. تحلیل راهبردی گردشگری مراتع: تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید از دیدگاه مرتع داران و کارشناسان حوزه تیل آباد - استان گلستان. تحقیقات حمایت و حفاظت جنگلها و مراتع ایران، ۱۸ (۲)
- شریفیان بهرمان، ا.، بارانی، ح.، عابدی سروستانی، ا.، حاجی ملاحسینی، ا. ۱۳۹۷. بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید بهره برداری از مراتع (مطالعه موردی: مراتع شهرستان آق قلا در استان گلستان). مجله مرتع، ۱۲ (۱): ۱-۱۳.
- فیاض، م.، ۱۳۹۹. راهبرد مدیریت پایدار مراتع در قلمرو مراتع مورد بهره برداری روستائیان. مجله طبیعت ایران، جلد ۵، شماره ۶
- فال سلیمان، م.، صادقی، ح.، حاصلی، م.، امیری، ف. ۱۳۹۶. تحلیل راهبردهای پایداری مرتع از نگاه سازمانی در راستای توسعه پایدار روستایی (نمونه مطالعه: استان

خراسان جنوبی). فصلنامه پژوهش های روستایی. دوره ۸، شماره ۱

فرامرزی، س.، ابراهیمی، ا. ۱۳۹۵. معرفی برخی گیاهان دارویی مرتعی شهرستان گنبد کاووس. همایش ملی گیاهان دارویی معطر و ادویه ایی.

فرج الهی، ا.، حمیدیان، م. و قاسمی، آ. ۱۴۰۱. شناسایی عوامل درونی-بیرونی و تحلیل راهبردی مدیریت پایدار مراتع شهرستان کلاله از نگاه دست اندرکاران نهادی با استفاده از مدل SWOT. مجله مرتع. دوره ۱۶. شماره ۳. ۵۲۴-۵۳۹

قلی پور، ر.، رسایی فرد، ر. و دستان، ب. ۱۳۸۷. مشارکت عامه مردم در تصمیم گیری. فصلنامه پژوهش. ۱۰ (۲۴): ۱۷۹-۲۰۰

کریمی، ک. و دهکردی، ا. ۱۳۹۵. مشارکت بهره برداران روستاییدر طرح های مرتعداری و عوامل موثر بر آن. مجله جغرافیا و توسعه. شماره ۴۵.

ملک محمدی، ج.، عظیمی، م.، بارانی، ح.، یگانه، ح. ۱۴۰۰. بررسی و اولویت بندی عوامل موثر در تخریب مراتع قشلاقی با استفاده از مدل مفهومی DPSIR (مطالعه موردی شهرستان شاهرود - استان سمنان)، نشریه حفاظت زیست بوم گیاهان، ۹ (۱۸): ۱۹۱-۱۷۳

معمودی، ج.، ارزانی، ح.، سفیدکن، ف.، عصری، ی.، نجف پور نوایی، م.، خلیفه زاده، ر.، نجیب زاده، م.، زینلی، ح.، دوازده امامی، س.، فخمی، ا.، دشتی، م. ۱۴۰۰. ارزیابی قابلیت استفاده چندمنظوره از مراتع معرف منطقه نیمه استپی کشور. نشریه مرتع، ۱۵ (۴): ۶۹۳-۷۰۷.

نارویی، ع.، پیری صحراگرد، ح.، ریگی، م. ۱۳۹۹. ارائه راهبردهای مدیریتی جهت بهره برداری پایدار از مراتع با استفاده از روشهای ارزیابی چند معیاره و تحلیل SWOT (مطالعه موردی: مراتع تفتان، شهرستان خاش). نشریه علمی مرتع، سال چهاردهم، شماره ۱، صفحه ۱۳۲-۱۴۶

یوسفوند، س.، بارانی، ح.، عظیمی، م.، نیک نهادقمرآخ، ح.، شریفیان، ا. ۱۴۰۲. اتنوآکولوژی گیاهان شورپسند از دیدگاه دامداران ترکمن در مراتع شمالی استان گلستان. مطالعات علوم محیط زیست. دوره ۸. شماره ۱. ۶۰۳۱-۶۰۲۱

- Azimi, M., Haghdadi, M., Riyazinia, V., & Molnár, Z. 2020. Expert understandings on rangeland ecosystem services and their sustainable management (Atrak River Basin, NE Iran). *Environmental Resources Research*, 8(2), 109–120.
- Shahraki, M.R. Mahdavi, K.H. 2020. Analysis of rangeland destruction symbols from the viewpoint of rural and nomadic stakeholders in Northeast Golestan Province, *Journal of Range and Desert Research*.773-760
- Yeganeh, H., Khakipour, L., Fouladi Zadeh, M., Yousefi, S.A. 2017. Effective factors on ranges insurance acceptance by exploitations in Golestan province-Kalaleh district. *Iranian Journal of Range and Desert Research*, 24(4), pp.829-840.
- Tengö, M., Austin, B.J., Danielsen, F., Fernández-Llamazares, Á. 2021. Creating Synergies between Citizen Science and Indigenous and Local Knowledge. *BioScience*71:503–